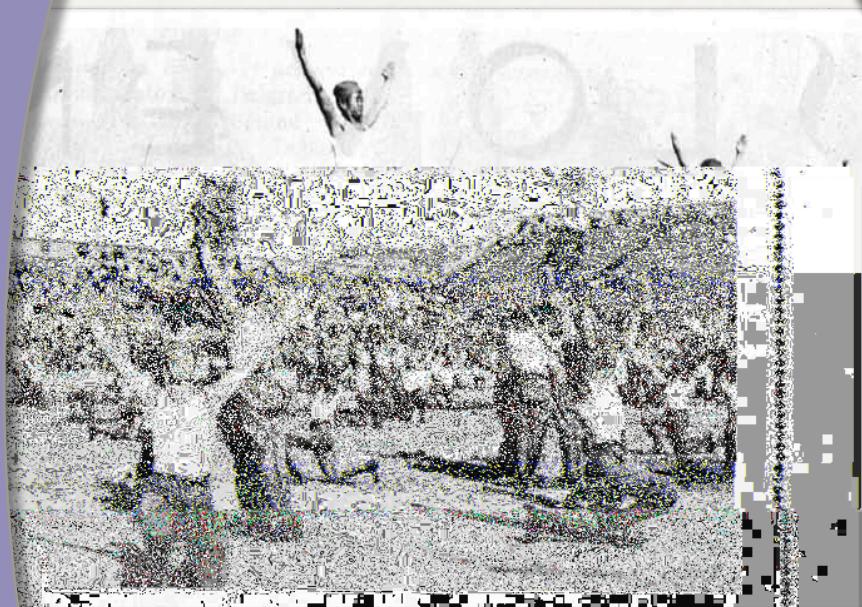

Sanja Pereša Macuka
Igor Jovanović

Jugoslavenski Soko

č

Tema:

Modul govori o *Jugoslovenskom Sokolu* u periodu diktature kralja Aleksandra, ali može da pokriva i period od 1918. do 1941.

Tema je izabrana jer je Jugoslovenski Soko bio jedinstvena organizacija, a danas gotovo zaboravljen pokret koji je u svoje vrijeme uveliko uticao na svakodnevni život. Danas takvih pokreta nema, pa će učenicima biti interesantno da probude duh onih vremena. To je takođe i jedinstvena priča o panslavenskoj ideji i vezi između nacija, društvenih klasa, vjera, obrazovanih i neobrazovanih ljudi.

Tema je kontroverzna jer je u Kraljevini Jugoslaviji sokolski pokret bio predstavljen kao pacifistička i univerzalno humana duhovna organizacija, ali su ti aspekti u ono vrijeme bili prikriveni, a Soko je postao jedan od osnovnih stubova diktature.

Tema je relevantna za cijeli region jer se odnosi na sve zemlje, jer je pokret bio razvijen u svim djelovima Jugoslavije gdje se širio unitarizam i ideja Jugoslovenstva.

Ishodi učenja:

- Multiperspektivan rad na istorijskim izvorima u svrhu razumijevanja sokolskog pokreta u Kraljevini Jugoslaviji.
- Koristeći različite izvore, učenici će ozrijevati na irivičnost i azlem

Uputstva za predavača:

45
minuta

Nastavnik će pročitati Uvod učenicima i razredu predstaviti temu časa. Učenike treba podijeliti u šest grupa. Svaka grupa će imati izvor, tabelu i pitanja, i izabrat će svog predstavnika. Grupe će dobiti uputstva za rad. Svaka grupa će se baviti analizom uloga i pitanja dobijenih uz izvore, kako bi kreirala odgovarajuću percepciju Jugoslovenskog sokolskog pokreta. Predstavnici grupa će objasniti ideje do kojih je grupa došla u skladu sa datom ulogom.

Grupe po ulogama

I grupa: sveštenik iz Maribora.

II grupa: poljoprivrednik iz Varaždina.

III grupa: student iz Skoplja

IV grupa: advokat iz Budve

V grupa: učiteljica iz Sarajeva

VI grupa: domaćica iz Beograda

Aktivnost 1: Uvod (kontekst), nastavnik čita uvod o Sokolskom pokretu.

Aktivnost 2: Grupni rad – učenici rade u grupama vođeni dodijeljenim ulogama: sveštenik, zemljoradnik, advokat, nastavnik, domaćica, student. Svaka grupa će dobiti fragment tekstualnih izvora i 10 minuta vremena da prouči izvore. Po isteku vremena, svaka grupa će popuniti tabelu, u skladu sa svojom ulogom (obrazovanje, pogled na svijet, nacionalnost). Nakon popunjavanja tabele, učenici bi trebalo da daju odgovore na pitanja.

Pitanja:

1. Soko u Kraljevini Jugoslaviji – što je to?
2. Preciziraj njegov cilj i svrhu.
3. Kako je sokolstvo doprinijelo održavanju jugoslovenskog nacionalnog identiteta?

Aktivnost 3: Grupni rad – promjena uloga (tokom čitanja novih izvora nastavnik daje učenicima što više različitih izvora): analiza slika, popunjavanje tabele, odgovaranje na pitanja, prezentacije.

Aktivnost 4: Grupni rad – diskutovanje uloga i različitih pogleda na Sokolski pokret, popunjavanje Tabele 2 (vidi prilog).

Odgovaranje na ključno pitanje: *Jugoslovenski Soko – omladinska organizacija ili politička partija?*

Debata i zaključak

Uvod:

Kao slovenski kulturni i nacionalno-liberalni pokret Sokolski pokret je osnovan u Češkoj 1862. Osnivač pokreta je bio češki ljekar Miroslav Tirsch. Osnovni ciljevi pokreta bili su: širenje nacionalne svijesti, fizičko i duhovno uzdizanje ljudi putem obrazovanja i tjelovježbe. Pokret je dobio ime po ptici sokolu! simbolu svjetlosti, sunca, visine i hrabrosti. U radionicici će biti riječi o pokretu koji je evoluirao od panslovenske ideje do promicatelja ideje integralnog jugoslovenstva i moćnog oružja diktatorskog režima.

I grupa: uloga sveštenika iz Maribora.

Pročitaj i analiziraj izvor, popuni Tabelu 1 i odgovori na pitanja.

Pitanja:

1. Soko Kraljevine Jugoslavije ! što je to?
2. Odredi njegov cilj i svrhu rada.
3. Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslovenskog identiteta?

Nakon popunjavanja tabele i odgovaranja na pitanja, odaberite člana grupe koji će predstaviti vaše odgovore sa stanovišta / uloge sveštenika.

Izvor 1

Zajednička poslanica Katoličkog episkopata o sokolstvu Kraljevine Jugoslavije izrađena na Biskupskoj konferenciji održanoj u Zagrebu 17. decembra 1932, s nalogom da se pročita u svim crkvama 8. januara 1933.

Predragi vjernici!

Mnogo je gore što Sokol Kraljevine Jugoslavije, da bi narod što jače odvratio od crkve, drži svoje sletove na nedjelje i blagdane, i to prije i poslije podne, a to na način da članstvu ne dadu ni vremena za vršenje vjerskih dužnosti. Tako se ruši čudorenost u našem mlađom naraštaju, tako se potkapa i ubija vjera. Stoga vas predragi vjernici, po dužnosti svojoj na tu pogibao najozbiljnije upozoravamo, kako smo to učinili već 1921. god., da od djece vaše tu pogibao otklanjate, jer će Gospodin Bog tražiti strog račun, kako ste se brinuli za vjerski i čudoredni odgoj poroda svoga. Ovo vrijedi tako dugo dok bude Sokol Kraljevine Jugoslavije stajao na Tiršovim načelima, dok god budu „Putevi i Ciljevi“ pravila za život i rad SKJ, dokle god budu na čelu sokolstva stari Jugosokoli. Ostanimo čvrsto u vjeri otaca naših i ne dajimo, da nas od te vjere odvratí sokolstvo koje neće da znade za Spasitelja našega ni za pošteno naše hrvatsko (slovenačko) ime.

Politika, 16. 01. 1933.

Izvor 2

Vježbe naše vojske (fotografija sa sleta u Beogradu)

Ilustrirani Slovenec, 6. 07. 1930. br. 27

Pitanja:

1. Opiši što vidiš na slici.
2. Što ti govori ova slika?
3. Jeli ti nešto neobično na slici?
4. Što želiš još saznati?

II grupa: uloga poljoprivrednika iz Varaždina.

Pročitaj i analiziraj izvore, popuni Tabelu 1 i odgovori na pitanja.

Pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije ! Što je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada.
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslovenskog identiteta?

Nakon što ispunite tabelu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentovati vaše odgovore iz ugla poljoprivrednika.

Izvor 1

Prvi svesokolski slet Sokola Kraljevine Jugoslavije

Njegovo Veličanstvo Prijestolonasljednik Petar prvi put je u sokolskoj odori prisustvovao sokolskoj priredbi. Među gledaocima sokolima nastalo je veliko oduševljenje koje se je stišalo ulaskom članova na stadion. Sokoli su na tri strane, njih oko 3 hiljade, ušli na sletište svi u korak kao jedan. Ta je slika bila vrlo lijepa i ostavljala je jak utisak mladosti i herojstva. Prizor s djevojkama je bio podjenako lijep, jer je rijetko vidjeti toliki broj zdravih, mlađih i lijepih djevojaka. U ostalim točkama nastupili su ruski sokoli s kopljima, lužičkosrpski sokoli, članovi i članice na spravama, te Đačka četa iz Maribora.

V ž

. 31, 10

1930.

Izvor 2

Povratak sa sleta

U utorak 1. o. mj. poslije podne vratili su se članovi Varaždinskog sokolskog društva sa svesokolskog sleta u Beogradu, kuda su vježbajući pošli 25. lipnja¹ o.g., a ostalo članstvo 25. lipnja o.g. Sokoli su vanredno zadovoljni prijemom i oduševljeno pričaju o sletu. Naročito se iskazala fanfara koja je marljivo svirala. Za velike sletske povorke u nedjelju 29. lipnja, kad je varaždinska fanfara prolazila pored kraljevske lože, svirala je „Varaždinca“, te je bila oduševljeno pozdravljena od brojnih gledalaca. Sviranje naše fanfare za sletske povorke čulo se i u Varaždinu jer je beogradski radio prenosio povorku i najavio dolazak Varaždinaca.

Sokoli su se vratili zdravi i dobro ogorjeli od sunca. Vrijeme je bilo vazda lijepo. Većina članova noćila je u šatorima, dok su neka starija braća stanovači po privatnim kućama, a članice bile su smještene po školama. U Varaždinu dočekali su Sokole brojni znanci i prijatelji s vojnom muzikom. Sa kolodvora krenula je povorka do Sokolane, gdje je bio razlaz. Svega je iz Varaždina pošlo u Beograd na glavne sletske dane oko 160 osoba.

V ž

, 3.

1930.

III grupa: uloga studenta iz Skoplja

Procitaj i analiziraj izvore, popuni Tabelu 1 i odgovori na pitanja.

Pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije ! što je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada.
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslovenskog identiteta?

Nakon što ispunite tabelu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentovati vaše odgovore iz ugla studenta.

Izvor 1**“Putevi i ciljevi” (doneseni u obliku rezolucije na prvoj Glavnoj Skupštini Sokolskog saveza, održanoj u Beogradu 29. 3. 1931)**

Politika, 19. 1. 1933.

U težnji da odgoji što vrijednije ličnosti za ljudsko društvo i za svoj narod i državu, sokolstvo želi okupiti u svojim redovima čitav narod. Sokolski pokret služi narodnoj cjelini i traži od svakog pojedinca, da svoje interese donese u skladu s općenarodnim interesima cjeline.

Sokolski odgoj je nacionalni odgoj. Sokolstvo vidi u nacionalizmu neprekidan i ustrajan rad za narod. Naš nacionalizam shvaćamo kao nesebično, stvarno i trajno djelovanje na narodnu cjelinu.

Sokolstvo smatra jugoslavensku nacionalnu svijest kao bitan uslov svestranog i zdravog našeg naroda. Sokolstvo Kraljevine Jugoslavije jeste i hoće da ostane svojina celokupnog jugoslavenskog naroda u jednoj jedinstvenoj i nedeljivoj slobodnoj državi. Jedan narod, jedna država, jedno sokolstvo.

P , 19. č 1933.

Izvor 2**Trogirski incident**

Divlja protutalijanska srpska mržnja, Corriere Istriano, 6. decembra 1932, godina XI

Veličanstveni trogirski krilati lavovi* devastirani udarcima čekića i dinamitom

S ciljem umjetnog podizanja jugoslavenskog patriotizma u Dalmaciji, koji nije u duhu tamošnjeg stanovništva, a koja je stvorila sve veću mržnju i svakodnevni otpor, splitske su vlasti započele s napadima na talijansko nasljeđe ovog kraja preko jedne plaćeničke čete i unajmljenih nasilnika. Došlo je do demonstracije na bazi urlanja i vrijeđanja Talijana koji su prozivani „Plaćenicima Mussolinija“.

(...) Za svoje su ciljeve iskoristili svečanost „Sokola“ i došlo je do strašnog razaranja mletačkih povijesnih spomenika, koji tako prirodno krase sve gradove u Dalmaciji.

(...) Većina je domaćeg pučanstva bila suzdržana i ogorčena zbog ove rulje u službi srpskih vlasti. Nakon jednog pokušaja u Splitu, sljedeći program splitskog kapetana, namjerili su se na Trogir.

Nakon što se spustila noć, dali su si truda i upustili u barbarsko ponašanje i vandalizam kakav razum teško može pojmeti. Divlji bijes, odobren pasivnim ponašanjem lokalnih vlasti i policijskih vlasti, okrenuo se protiv divnih mletačkih spomenika (...). U tami prosinacke¹ noći, lavovi Svetog Marka, koji su poštovani stoljećima, pali su slomljeni pod udarcima čekića rulje potplaćene iz Beograda. Tako su lavovi s Morskih i Kopnenih vrata, (...) te veliki lav koji se nalazi unutar prekrasne gradske lože – po naredbi uništeni rukama vandala.

Sljedeću noć vratili su se s bakljama i uporabom čekića još žešće nastavili s uništavanjem. Ispod mletačke lože korišten je dinamit radi uništenja velikog lava Sv. Marka. Tako je u nekoliko sati sve ono što je Trogir nudio cijelom svijetu – slavu i umjetnost talijanske kulture – bilo povrijeđeno, oštećeno i dobrim dijelom unišeno (...).

Corriere Istriano, 6 Dec. 1932 – year XI

IV grupa: uloga advokata iz Budve

Pročitaj i analiziraj izvore, popuni Tabelu 1 i odgovori na pitanja.

Pitanja:

1. Sokol Kraljevine Jugoslavije ! što je to?
2. Odredi njegov cilj i svrhu rada.
3. Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslovenskog identiteta?

Nakon što ispunite tabelu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentovati vaše odgovore iz ugla advokata.

Izvor 1**Trogirska incident**

Divlja protutalijanska srpska mržnja, Corriere Istriano, 6. decembra 1932, godina XI

Veličanstveni trogirski krilati lavovi* devastirani udarcima čekića i dinamitom

S ciljem umjetnog podizanja jugoslavenskog patriotizma u Dalmaciji, koji nije u duhu tamošnjeg stanovništva, a koja je stvorila sve veću mržnju i svakodnevni otpor, splitske su vlasti započele s napadima na talijansko naslijede ovog kraja preko jedne plaćeničke čete i unajmljenih nasilnika. Došlo je do demonstracije na bazi urlanja i vrijeđanja Talijana koji su prozivani „Plaćenicima Mussolinija“.

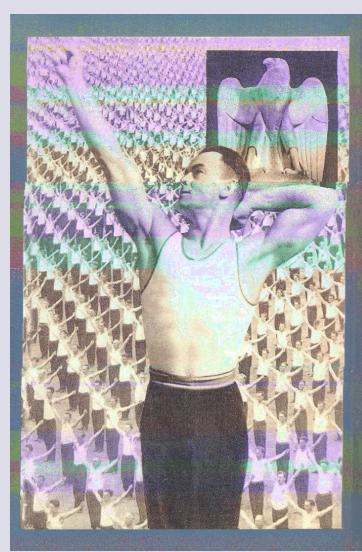
(...) Za svoje su ciljeve iskoristili svečanost „Sokola“ i došlo je do strašnog razaranja mletačkih povijesnih spomenika, koji tako prirodno krase sve gradove u Dalmaciji.

(...) Većina je domaćeg pučanstva bila suzdržana i ogorčena zbog ove rulje u službi srpskih vlasti. Nakon jednog pokušaja u Splitu, slijedeći program splitskog kapetana, namjerili su se na Trogir.

Nakon što se spustila noć, dali su si truda i upustili u barbarsko ponašanje i vandalizam kakav razum teško može pojmeti. Divlji bijes, odobren pasivnim ponašanjem lokalnih vlasti i policijskih vlasti, okrenuo se protiv divnih mletačkih spomenika (...). U tami prosinčake¹ noći, lavovi Svetog Marka, koji su poštovani stoljećima, pali su smoljeni pod udarcima čekića rulje potplaćene iz Beograda. Tako su lavovi s Morskih i Kopnenih vrata, (...) te veliki lav koji se nalazi unutar prekrasne gradske lože – po naredbi uništeni rukama vandala.

Sljedeću noć vratili su se s bakljama i uporabom čekića još žeće nastavili s uništavanjem. Ispod mletačke lože korišten je dinamit radi uništenja velikog lava Sv. Marka. Tako je u nekoliko sati sve ono što je Trogir nudio cijelom svijetu – slavu i umjetnost talijanske kulture – bilo povrijeđeno, oštećeno i dobrim dijelom unišeno (...).

Corriere Istriano, 6 Dec. 1932 – year XI

Izvor 2**Sokolski posteri i razglednice**

1. Opiši tačno što vidiš na razglednici: opiši ljude, odjeću, predmete, simbole.
2. Kakav bi naslov dali razglednicama?
3. Što je prikazano u središtu razglednice, što na rubovima, što u prvom planu, a što u pozadini?
4. Što je autor htio postići? Imaju li razglednice kakvu poruku, simboliku?

V grupa: uloga učiteljice iz Sarajeva

Pročitaj i analiziraj izvore, popuni Tabelu 1 i odgovori na pitanja:

Pitanja:

1. Sokol Kraljevine Jugoslavije ! što je to?
2. Odredi njegov cilj i svrhu rada.
3. Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslovenskog identiteta?

Nakon što ispunite tabelu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentovati vaše odgovore iz ugla učiteljice.

Izvor 1

U Politici je 19. 1. 1933. objavljena Rezolucija Sokolskog saveza koja je donesena na Skupštini Sokolskog saveza održanoj u Beogradu 29. 3. 1931

Politika, 19. 1. 1933.

Putevi i ciljevi

Rezolucija Sokolskog saveza donesena na Skupštini Sokolskog Saveza u Beogradu 29. marta 1931.

U sokolskoj su organizaciji svi članovi jednaki. Sokolstvo vjerno svojim demokratskim načelima slobode, jednakosti i bratstva cjeni ljudе po njihovoj ličnoj vrijednosti, a ne dijeli ih po staleškim, klasnim, vjerskim i plemenskim razlikama, niti po zvanjima, društvenom položaju ili imetku.

Sokolstvo smatra ženu jednako vrijednim članom ljudskog društva kao i muškarca. U sokolskoj organizaciji sokolice i sokoli potpuno su ravnopravni.

Kao glavno, neposredno i naročito sredstvo sokolskog odgoja smatra sokolstvo tjelesno vežbanje po Tirševom sistemu i njegovoj metodi. Sokolstvo se služi u svrhu unapređenja tjelesnih i duševnih sposobnosti svojih pripadnika i čitavog naroda, također i drugim sredstvima, koja su uskluđu s općim sokolskim načelima.

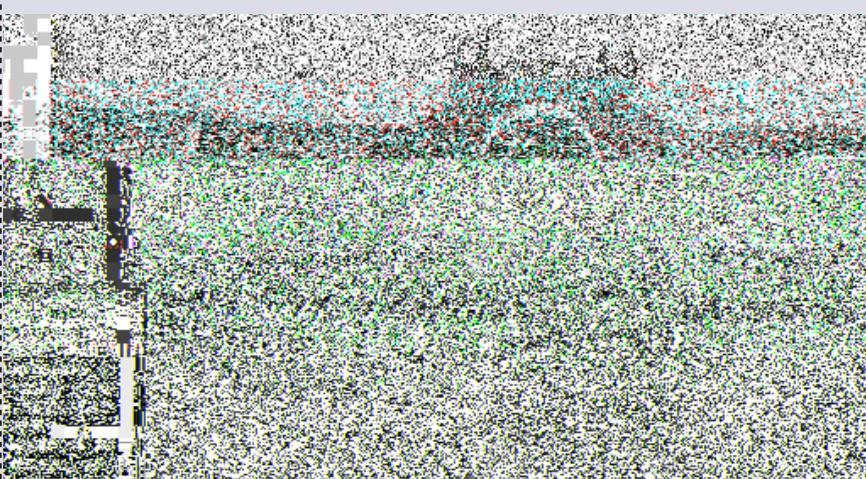
Sokolska misao je napredna misao.

Kao napredna ustanova sokolstvo vjeruje u napredak i usavršavanje čovječanstva i pojedinih ljudskih ustanova. Sokolski pokret kao moderan pokret treba da zadovolji potrebe i zahtjeve suvremenog stoljeća i ljudskog društva, koja unapređuju njegov opstanak.

P , 19. č 1933.

Izvor 2

Sokolski slet u Beogradu

Politika, 30.6.1930

Pitanja:

1. Opiši što vidiš na slici.
2. Što ti govori ova slika?
3. Jeli ti nešto neobično na slici?
4. Što želiš još saznati?

VI grupa: uloga domaćice iz Beograda

Pročitaj i analiziraj izvore, popuni Tabelu 1 i odgovori na pitanja.

Pitanja:

1. Soko Kraljevine Jugoslavije ! što je to?
2. Odredi njegov cilj i svrhu rada.
3. Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslovenskog identiteta?

Nakon što ispunite tabelu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentovati vaše odgovore iz ugla domaćice.

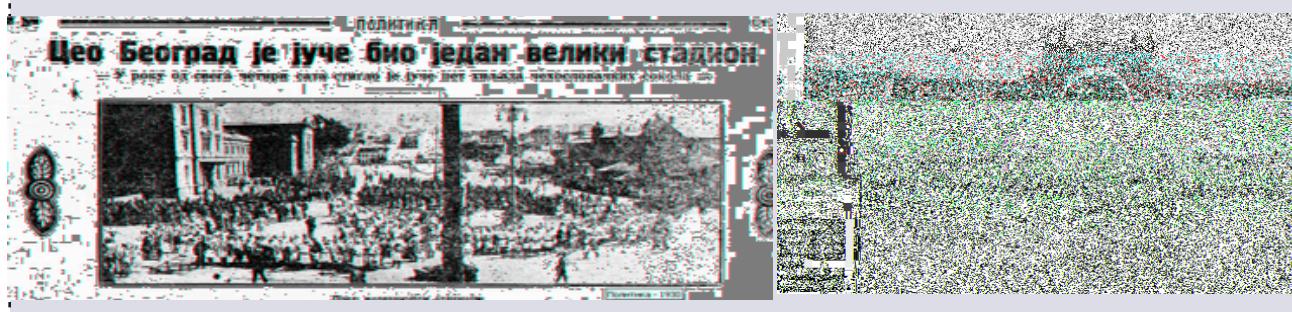
Izvor 1

A onda su me roditelji upisali u Sokol: to će dobro doći za moj tjelesni razvoj. Bilo nas je nekolicina iz razreda, a uz to i đaka iz drugih škola. Imali smo vrlo dragog prednjaka, kojeg smo trebali zvati bratom. Zvao se Vlado Lesjak, plavokos, modrook, uvijek se lijepo i srdačno prema nama odnosio i stoga mislim da smo ga svi zavoljeli. Da, tražio je disciplinu, ali nikad s nama nije bio zlovoljan ili – ne daj bože ! grub. Mislim da je volio svoj posao, osjetili smo da je to čovjek s određenim odgojem i kulturom ophođenja prema ljudima. Gajio je drugarski odnos, a to je i temelj svih pravih sokolaša.

Branko Polić, *Vjetrenjasta klepsidra*, Durieux, Zagreb, 2007., str. 57.

Izvor 2

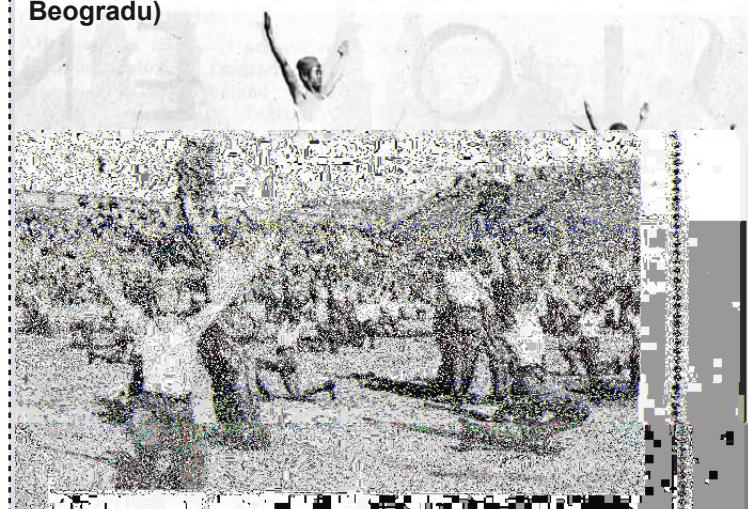
Ceo Beograd je juče bio jedan veliki stadion.

Politika, 29.6.1930

Izvor 3

Tjelesne vježbe naše vojske (fotografija sa sleta u Beogradu)

Ilustrirani Slovenec, 6. 07 1930. Štev. 27

Pitanja:

- 1.Opiši što vidiš na fotografijama
- 2.Što ti ove fotografije govore?
- 3.Ima li što neobično na njima?
- 4.Da li želiš nešto više da znaš o aktivnostima na njima?

Diskutovanje uloga i različitih pogleda na Sokolski pokret.

Popunjavanje Tabele 2 (vidi prilog).

Odgovaranje na ključno pitanje: **Jugoslovenski Soko – omladinska organizacija ili politička partija?**

Debata i zaključak

Prilozi:

Tabela 1

Pozitivne strane (obrazovanje, sport, putovanja, povezivanje ljudi, ...)	Negativne strane (indoktrinacija, nacionalizam, nasilje, ...)

Tabela 2

Obrazovanje, sport, pismenost	Indoktrinacija	Nacionalni identitet